Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

30 юни 2016 година*

„Преюдициално запитване — Членове 20 ДФЕС и 21 ДФЕС — Директива 2004/38/ЕО — Член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) — Регламент (ЕИО) № 1612/68 — Член 12 — Право на пребиваване на членове на семейството на гражданин на Съюза — Брак между гражданин на Съюза и гражданин на трета държава — Актове на домашно насилие — Развод, предшестван от отпътуването на гражданина на Съюза — Запазване на правото на пребиваване на гражданина на трета държава, на когото е предоставено упражняването на родителските права по отношение на общите им деца, граждани на Съюза“

По дело C-115/15

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Апелативен съд (Англия и Уелс) (гражданско отделение), Обединеното кралство) с акт от 25 февруари 2015 г., постъпил в Съда на 6 март 2015 г., в рамките на производство по дело

Secretary of State for the Home Department

срещу

NA,

в присъствието на:

Aire Centre,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: R. Silva de Lapuerta (докладчик), председател на състава, Ал. Арабаджиев, J.-C. Bonichot, C. G. Fernlund и S. Rodin, съдии,

генерален адвокат: M. Wathelet,

секретар: K. Malacek, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 18 февруари 2016 г.,

като има предвид становищата, представени:

— за NA, от A. Gonzalez, solicitor, B. Asanovic, barrister, както и от T. de la Mare, QC,

* Език на производството: английски.

— за Aire Centre, от T. Buley, barrister, и R. Drabble, QC, упълномощени от L. Barratt, solicitor,

— за правителството на Обединеното кралство, от V. Kaye и M. Holt, в качеството на представители, подпомагани от B. Kennelly и B. Lask, barristers

— за датското правителство, от C. Thorning и S. Wolff, в качеството на представители,

— за нидерландското правителство, от M. Bulterman и C. Schillemans, в качеството на представители,

— за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,

— за Европейската комисия, от M. Kellerbauer и M. Wilderspin, E. Montaguti и C. Tufvesson, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 14 април 2016 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на членове 20 и 21 ДФЕС, на член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО (ОВ L 158, 2004 г., стр. 77; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 56), както и на член 12 от Регламент (ЕИО) № 1612/68 на Съвета от 15 октомври 1968 година относно свободното движение на работници в Общността (ОВ L 257, 1968 г., стр. 2; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 11).

2 Запитването е отправено във връзка със спор между Secretary of State for the Home Department (министъра на вътрешните работи) и NA, пакистанска гражданка, относно правото на пребиваване на последната в Обединеното кралство.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директива 2004/38

3 Съображение 15 от Директива 2004/38 гласи:

„Членовете на семейството следва да бъдат защитени от правна гледна точка в случай на смърт на гражданина на Съюза, развод, [унищожаване] на брак или прекратяване на регистрирано съжителство. Като се отчитат надлежно семейният живот и човешкото достойнство и с цел да се предотвратят злоупотреби при определени условия, трябва да се вземат мерки, за да се

гарантира, че при такива обстоятелства членовете на семейството, които вече пребивават на територията на приемащата държава членка, запазват правото си на пребиваване изключително на лична основа“.

4 Член 2 от директивата е озаглавен „Определения“ и предвижда:

„За целите на настоящата директива:

1) „Гражданин на Съюза“ означава лице, което има гражданство на държава членка;

2) „Член на семейство“ означава:
   а) съпруга/съпругата;

[…]

3) „Приемаща държава членка“ означава държавата членка, в която гражданинът на Съюза се движи, за да упражни своето право на свободно движение и пребиваване“.

5 Член 3, параграф 1 от директивата е озаглавен „Бенефициенти“ и гласи:

„Настоящата директива се прилага за всички граждани на Съюза, които се движат или пребивават в държава членка, различна от тази, на която са граждани, и за членовете на техните семейства така, както са определени в член 2, точка 2, които ги придружават или се присъединяват към тях“.

6 Член 7 от директивата е озаглавен „Право на пребиваване за повече от три месеца“ и в параграфи 1 и 2 гласи:

„1. Всички граждани на Съюза имат право да пребивават на територията на друга държава членка за срок, по-дълъг от три месеца, ако те:

а) са работници или самостоятелно заети лица в приемащата държава членка; или

б) притежават достатъчно средства за себе си и за членовете на семейството си, с цел да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето си на пребиваване и притежават пълно здравно застрахователно покритие в приемащата държава членка; или

в)

— са записани в частно или държавно учебно заведение, акредитирано или финансирано от приемащата държава членка въз основа на нейното законодателство или административна практика, с основната цел да преминат курс на обучение, включително професионално обучение, и

— притежават пълно здравно застрахователно покритие в приемащата държава членка и убедят съответните национални власти, посредством декларация или други равностойни средства, избрани от тях, че притежават достатъчни финансови средства за себе си и за членовете на семейството си, с цел да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето си на пребиваване; или

г) са членове на семейството, придружаващи или присъединяващи се към гражданин на Съюза, който отговаря на условията, посочени в букви а), б) или в).

2. Правото на пребиваване, предвидено в параграф 1, обхваща и членове на семейството, които не са граждани на държава членка и които придружават или се присъединяват към гражданина на Съюза в приемащата държава членка, при условие че този гражданин на Съюза отговаря на условията, посочени в параграф 1, букви а), б) или в)“.

7 Член 12 от Директива 2004/38 е озаглавен „Запазване на правото на пребиваване на членове на семейството в случай на смърт или отпътуване на гражданина на Съюза“ и гласи:

„1. Без да се засяга втора алинея, смъртта или отпътуването на гражданина на Съюза от приемащата държава членка не засяга правото на пребиваване на членовете на неговото/нейното семейство, които са граждани на държава членка.

Преди да придобият правото на постоянно пребиваване, въпросните лица трябва да отговарят на условията, постановени в член 7, параграф 1, букви а), б), в) или г).

2. Без да се засяга втора алинея, смъртта на гражданина на Съюза не води до загуба на правото на пребиваване на членовете на неговото/нейното семейство, които не са граждани на държава членка и които са пребивавали в приемащата държава членка като членове на семейството в продължение на най-малко една година преди смъртта на гражданина на Съюза.

Преди придобиването на право на постоянно пребиваване, правото на пребиваване на въпросните лица се определя от изискването те да могат да покажат, че са работници или самостоятелно заети лица или че притежават достатъчно средства за себе си и за членовете на семейството си, за да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка по време на пребиваването си, и че притежават пълно здравно застрахователно покритие в приемащата държава членка, или че са членове на вече създадено в приемащата държава членка семейство на лице, отговарящо на тези изисквания. „Достатъчни средства“ са средствата, определени в член 8, параграф 4.

Такива членове на семейството запазват своето право на пребиваване изключително на лична основа.

3. Отпътуването на гражданина на Съюза от приемащата държава членка или неговата/нейната смърт не води до загуба на правото на пребиваване на неговите/нейните деца или на родителя, който на практика има настойничество/попечителство над децата, независимо от националността, ако децата пребивават в приемащата държава членка и са записани в учебно заведение, с цел да учат в него, до приключването на тяхното обучение“.

8 Член 13 от Директива 2004/38 е озаглавен „Запазване на правото на пребиваване на членове на семейството в случай на развод, анулиране на брака или прекратяване на регистрирано съжителство“ и в параграф 2 гласи:

„Без да се засяга втора алинея, разводът, анулирането на брака или прекратяването на регистрираното съжителство така, както то е определено в член 2, точка 2, буква б), не водят до загуба на правото на пребиваване на членовете на семейството на гражданин на Съюза, които не са граждани на държава членка, когато:

а) преди започването на процедурите по развода или [унищожаването] на брака или […] прекратяването на регистрираното съжителство, посочено в член 2, точка 2, буква б), бракът или регистрираното съжителство е продължил/о най-малко три години, включително една година в приемащата държава членка; или

б) по силата на споразумение между съпрузите или партньорите, посочени в член 2, точка 2, буква б) или по силата на съдебно разпореждане, съпругът или партньорът, който не е гражданин на държава членка, [упражнява родителските права по отношение на] децата на гражданина на Съюза, или

в) това е оправдано с оглед на особено трудни обстоятелства, като например, лицето е било жертва на домашно насилие, когато бракът или регистрираното съжителство са били още в сила; или

г) по силата на споразумение между съпрузите или партньорите, посочени в член 2, точка 2, буква б), или по силата на съдебно разпореждане съпругът/ата или партньорът, който не е гражданин на държава членка, има правото на посещаване на непълнолетно дете, при условие че съдът е постановил, че посещенията трябва да се провеждат в приемащата държава членка, толкова време, колкото е необходимо.

Преди да се придобие право на постоянно пребиваване, правото на пребиваване на въпросните лица продължава да зависи от изискването те да могат да докажат, че са работници или самостоятелно заети лица или че притежават достатъчно средства за себе си и за членовете на своето семейство, така че да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето на пребиваването си, и че имат пълна здравна осигуровка в приемащата държава членка или че са членове на вече създадено в приемащата държава членка семейство на лице, отговарящо на тези изисквания. „Достатъчни средства“ са средствата, определени в член 8, параграф 4.

Такива членове на семейството запазват своето право на пребиваване изключително на лична основа“.

9 Член 14 от посочената директива е озаглавен „Запазване на правото на пребиваване“ и в параграф 2 предвижда:

„Гражданите на Съюза и членовете на техните семейства притежават правото на пребиваване, предвидено в членове 7, 12 и 13, дотогава, докато отговарят на условията, посочени в тези членове.

[…]“.

Регламент № 1612/68

10 Съгласно член 12, първа алинея от Регламент № 1612/68:

„Децата на гражданин на държава членка, който е или е бил нает на работа на територията на друга държава членка, се допускат до общото образование в тази държава, курсовете за производствено и професионално обучение както гражданите на тази държава, ако тези деца пребивават на нейна територия“.

Националното право

11 Съгласно акта за преюдициално запитване член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 е транспониран в националното право с член 10 от Immigration (European Economic Area) Regulations 2006 (Правилника за имиграцията от 2006 г. (Европейско икономическо пространство), наричан по-нататък „Правилникът от 2006 г.“).

12 Член 10, параграф 5 от Правилника от 2006 г. по-специално предвижда, че за да запази правото си на пребиваване в случай на развод, съответното лице трябва да отговаря на определени условия, едно от които е от датата на развода да не е вече член на семейството на отговарящо на изискванията лице или на гражданин на Европейското икономическо пространство (ЕИП), който има право на постоянно пребиваване.

13 Съгласно Правилника от 2006 г. „отговарящо на изискванията лице“ е гражданин на ЕИП, който пребивава в Обединеното кралство в качеството на търсещо работа лице, работник, самостоятелно заето лице, икономически независимо лице или учащ се.

14 От акта за преюдициално запитване освен това следва, че производното право на пребиваване на родител на дете, което попада в приложното поле на член 12 от Регламент № 1612/68, съгласно националното право се предоставя на основание член 15 A от Правилника от 2006 г., предвиждащ по същество следното:

„(1) Лице (наричано по-нататък „Л“), което не е освободено и отговаря на условията по параграфи (2), (3), (4), (4 A) или (5) от настоящия Правилник, има право да пребивава в Обединеното кралство, докато отговаря на съответните условия.

[…]

(3) Л изпълнява условията по настоящия параграф, ако:

(a) Л е дете на гражданин на ЕИП (наричан по-нататък „родител, гражданин на ЕИП“);

(b) Л е пребивавало в Обединеното кралство, когато родителят, гражданин на ЕИП, е пребивавал в Обединеното кралство като работник; и

(c) Л е обхванато от училищната система на Обединеното кралство и това е било така още когато родителят, гражданин на ЕИП, се е намирал в Обединеното кралство.

(4) Л изпълнява условията по настоящия параграф, ако:

(a) на Л е предоставено упражняването на родителските права по отношение на лице, което отговаря на условията по параграф 3 (наричано по-нататък „релевантното лице“); и

(b) релевантното лице не би могло да продължи образованието си в Обединеното кралство, ако Л е принудено да напусне страната.

[…]“.

Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси

15 NA е пакистанска гражданка, която през септември 2003 г. сключва брак с KA, германски гражданин, след което през март 2004 г. двамата заедно се преместват да живеят в Обединеното кралство.

16 Впоследствие отношенията между съпрузите се влошават. NA няколкократно става жертва на домашно насилие.

17 През октомври 2006 г. KA напуска семейното жилище, а през декември 2006 г. напуска и Обединеното кралство.

18 Докато пребивава в Обединеното кралство, KA има статут на работник и на самостоятелно заето лице.

19 Съпрузите имат две дъщери — MA и IA. Те са родени в Обединеното кралство съответно на 14 ноември 2005 г. и на 3 февруари 2007 г. и имат германско гражданство.

20 KA твърди, че се е развел с NA чрез т. нар. *talaq*, постановен в Карачи (Пакистан) на 13 март 2007 г. През септември 2008 г. NA подава молба за развод в Обединеното кралство. Решението за развод е постановено на 4 август 2009 г. Упражняването на родителските права по отношение на двете деца е предоставено единствено на NA.

21 MA и IA са обхванати от училищната система на Обединеното кралство съответно от януари 2009 г. и септември 2010 г.

22 NA подава молба за получаване на право на постоянно пребиваване в Обединеното кралство, в отговор на която компетентният по въпросите на пребиваването орган — министърът на вътрешните работи, приема решение, че NA няма право на пребиваване в Обединеното кралство.

23 Жалбата, която NA подава срещу решението, е отхвърлена.

24 NA сезира Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Висш съд (състав по имиграция и убежище), Обединено кралство), който разглежда изложените три правни основания за искането ѝ да получи право на пребиваване на територията на Обединеното кралство.

25 На първо място, споменатата юрисдикция приема, че NA не може да запази правото си на пребиваване в Обединеното кралство на основание член 13, параграф 2 от Директива 2004/38, тъй като към датата на развода KA вече не упражнява правата си по Договорите в тази държава членка, каквото условие следва от споменатата разпоредба и от решение от 13 февруари 1985 г., Diatta (267/83, EU:C:1985:67).

26 Според NA обаче член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 не предвижда такова условие за запазване на правото ѝ на пребиваване и обжалва решението пред запитващата юрисдикция.

27 На второ място, Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Висш съд (състав по имиграция и убежище) приема, че от правото на Съюза все пак може да се изведе право на пребиваване на NA в Обединеното кралство, от една страна, въз основа на член 20 ДФЕС съгласно тълкуването му от Съда в решение от 8 март 2011 г., Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124) и от друга страна, въз основа на член 12 от Регламент № 1612/68.

28 Министърът на вътрешните работи обжалва решението на Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Висш съд (състав по имиграция и убежище) в тази му част пред запитващата юрисдикция. Всъщност, макар да признава съществуването на правата, които произтичат за MA и IA от членове 20 и 21 ДФЕС в качеството им на граждани на Съюза, министърът на вътрешните работи счита, че с оглед на приетото в решение от 10 октомври 2013 г., Alokpa и Moudoulou (C-86/12, EU:C:2013:645) тези права биха били нарушени само ако MA и IA бъдат „фактически принудени да напуснат територията на Съюза като цяло“, което условие в случая не било изпълнено, тъй като децата имали право на пребиваване в държавата членка, чиито граждани са, а именно във Федерална република Германия. Що се отнася до правото на пребиваване, основано на член 12 от Регламент № 1612/68, министърът на вътрешните работи счита, че посочената разпоредба изисква родителят, който е гражданин на Съюза, да се е намирал в приемащата държава членка към датата, на която детето е започнало обучението си, което условие в случая също не било изпълнено.

29 На трето и последно място, Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) (Висш съд (състав по имиграция и убежище) приема, от една страна, че отказът на право на пребиваване в Обединеното кралство на NA би принудило децата ѝ MA и IA да напуснат тази държава членка с нея, като се има предвид, че единствено на нея е предоставено упражняването на родителските права по отношение на тях, и от друга страна, че мярка за извеждане на децата би нарушила правата им, произтичащи от член 8 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г., и с оглед на това уважава основаната на посочената разпоредба част от жалбата на NA. Министърът на вътрешните работи не обжалва тази част от решението.

30 При тези условия Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division) (Апелативен съд (Англия и Уелс) (гражданско отделение), Обединено кралство) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Трябва ли гражданин на трета [държава], който е бивш съпруг на гражданин на Съюза, да може да докаже, че бившият му съпруг е упражнявал права по Договорите в приемащата държава членка към момента на развода им, за да запази правото си на пребиваване съгласно член 13, параграф 2 от Директива 2004/38?

2) Има ли гражданин на Съюза право на пребиваване в приемаща държава членка, гарантирано от правото на Съюза съгласно членове 20 ДФЕС и 21 ДФЕС, при обстоятелства, при които единствената държава в Съюза, в която гражданинът има право да пребивава, е държавата, чийто гражданин е, но е налице фактическа констатация от компетентна юрисдикция, че извеждането на гражданина от приемащата държава членка към държавата, чийто гражданин е, би нарушило правата му съгласно член 8 от [Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи] и член 7 от Хартата на основните права на Европейския съюз?

3) Ако гражданинът на Съюза съгласно [втори въпрос] е дете, има ли родителят, който единствен упражнява родителските права по отношение на това дете, производно право на пребиваване в приемащата държава членка, ако детето би трябвало да придружи родителя при извеждането му от приемащата държава членка?

4) Има ли право дете да пребивава в приемащата държава членка съгласно член 12 от Регламент № 1612/68 (понастоящем член 10 от Регламент № 492/2011/ЕС), ако родителят на детето, който е гражданин на Съюза и е бил зает в приемащата държава членка, е престанал да пребивава в нея, преди детето да започне образованието си там?“.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

31 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38 трябва да се тълкува в смисъл, че гражданин на трета държава, разведен с причинил му домашно насилие по време на брака гражданин на Съюза, може да запази правото си на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба, когато разводът е постановен след отпътуването от тази държава членка на съпруга, гражданин на Съюза.

32 Съгласно член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38 разводът не води до загуба на правото на пребиваване на членовете на семейството на гражданин на Съюза, които не са граждани на държава членка, когато „това е оправдано с оглед на особено трудни обстоятелства, като например, лицето е било жертва на домашно насилие, когато бракът или регистрираното съжителство са били още в сила“.

33 Следва да се разгледат условията за прилагане на посочената разпоредба, и по-специално дали в случай като този в главното производство, при който по време на брака си гражданин на трета държава е станал жертва на домашно насилие от страна на гражданин на Съюза, с когото се е развел, член 7, параграф 1 от Директива 2004/38 изисква последният да е пребивавал в приемащата държава членка до датата на развода, за да има основание гражданинът на трета държава да се позове на член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от същата директива.

34 Във връзка с това Съдът вече е приел по отношение на член 13, параграф 2, първа алинея, буква а) от Директива 2004/38, че когато съпругът, гражданин на Съюза, напусне приемащата държава членка, за да се установи в друга държава членка или в трета държава преди започването на процедурата по развод, производното право на пребиваване на съпруга, гражданин на трета държава, на основание член 7, параграф 2 от Директива 2004/38 се прекратява при отпътуването на съпруга, гражданин на Съюза, и следователно не може да се запази на основание член 13, параграф 2, първа алинея, буква а) от тази директива (вж. в този смисъл решение от 16 юли 2015 г., Singh и др., C-218/14, EU:C:2015:476, т. 62).

35 Всъщност при тези обстоятелства отпътуването на съпруга, гражданин на Съюза, вече е довело до прекратяване на правото на пребиваване на намиращия се в приемащата държава членка съпруг, гражданин на трета държава. Подадената впоследствие молба за развод не може да доведе до възстановяване на това право, тъй като в член 13 от Директива 2004/38 се говори само за „запазване“ на съществуващо право на пребиваване (вж. решение от 16 юли 2015 г., Singh и др., C-218/14, EU:C:2015:476, т. 67).

36 При това положение Съдът е приел, че гражданинът на Съюза, съпруг на гражданина на трета държава, трябва да пребивава в приемащата държава членка в съответствие с член 7, параграф 1 от Директива 2004/38 до датата на започване на процедурата по развода, за да може гражданинът на трета държава да поддържа, че правото му на пребиваване в тази държава членка се е запазило на основание член 13, параграф 2 от същата директива (вж. решение от 16 юли 2015 г., Singh и др., C-218/14, EU:C:2015:476, т. 66).

37 Тези съображения са относими и към обстоятелствата в главното производство във връзка с тълкуването на член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38.

38 Всъщност следва да се има предвид фактът, че посочената разпоредба е част от член 13, параграф 2 от Директива 2004/38, така че трябва да се тълкува не самостоятелно, а в светлината на самия член 13, параграф 2, първа алинея.

39 В това отношение следва да се напомни, че за да се определи обхватът на дадена разпоредба от правото на Съюза, следва да се вземат предвид едновременно съдържанието, контекстът и целите ѝ (решение от 10 октомври 2013 г., Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, т. 17).

40 Най-напред, от съдържанието както на заглавието, така и на текста на член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 следва, че запазването на правото на пребиваване на основание тази разпоредба за членове на семейството на гражданин на Съюза, които не са граждани на държава членка, е предвидено именно в случай на развод и че следователно, когато посочените в разпоредбата условия са изпълнени, такъв развод не води до загуба на такова право на пребиваване.

41 По-нататък, що се отнася до контекста на разпоредбата, член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 представлява изключение от принципа, че не всички граждани на трети държави черпят от Директива 2004/38 право на влизане и на пребиваване в държава членка, а единствено тези, които по смисъла на член 2, точка 2 от тази директива са „членове на семейството“ на гражданин на Съюза, който е упражнил правото си на свободно движение и се е установил в държава членка, различна от държавата членка, на която е гражданин, който принцип е установен от постоянната практика на Съда (вж. по-специално решение от 16 юли 2015 г., Singh и др., C-218/14, EU:C:2015:476, т. 51).

42 Всъщност член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 се отнася до изключителни случаи, при които разводът не води до загуба на правото на пребиваване на съответните граждани на трети държави, основан на Директива 2004/38, въпреки че след развода си споменатите граждани вече не отговарят на условията по член 7, параграф 2 от същата директива, и по-специално на условието да са „член на семейство“ на гражданин на Съюза по смисъла на член 2, точка 2, буква а) от тази директива.

43 Следва също да се посочи, че член 12 от Директива 2004/38, който се отнася специално за запазването на правото на пребиваване на членове на семейството в случай на смърт или отпътуване на гражданин на Съюза, от една страна, предвижда запазване на правото на пребиваване на членовете на семейството му, които нямат гражданство на държава членка, само в случай на смърт на гражданина на Съюза, но не и в случай на отпътуването му от приемащата държава членка.

44 От друга страна, следва да се констатира, че при приемането на директивата законодателят на Съюза не е предвидил специална защита в случай на отпътуване от приемащата държава членка на гражданина на Съюза по-специално поради особено трудни обстоятелства за членовете на семейството му, които нямат гражданство на държава членка, аналогична на защитата по член 13, параграф 2, буква в) от Директива 2004/38.

45 Накрая, що се отнася до целта на член 13, параграф 2 от Директива 2004/38, то тази разпоредба отговаря на посочената в съображение 15 от Директивата цел членовете на семейството да бъдат защитени от правна гледна точка в случай на развод, унищожаване на брак или прекратяване на регистрирано съжителство, като в това отношение се вземат мерки, за да се гарантира, че при такива обстоятелства членовете на семейството, които вече пребиват на територията на приемащата държава членка, запазват правото си на пребиваване изключително на лична основа.

46 В това отношение от подготвителните работи за приемане на Директива 2004/38, и по-специално от мотивите на предложението за директива на Европейския парламент и на Съвета относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки (COM/2001/0257 (окончателен) следва, че съгласно действащото преди Директива 2004/38 право на Съюза разведеният съпруг може да бъде лишен от правото на пребиваване в приемащата държава членка.

47 В това отношение в предложението за директива се уточнява, че предвидената разпоредба, която понастоящем е член 13, параграф 2 от Директива 2004/38, има за цел да предостави известна защита от правна гледна точка на гражданите на трети държави, които имат право на пребиваване въз основа на брака си и които поради този факт могат да бъдат изнудвани с развод, и че такава защита е необходима само в случай на влязло в сила решение за развод, тъй като в случай на фактическа раздяла правото на пребиваване на съпруга, гражданин на трета държава, въобще не се засяга.

48 Предвид изложеното от текста, контекста и целта на член 13, параграф 2 от Директива 2004/38 следва, че прилагането на тази разпоредба, в това число и правото по член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38, е обусловено от развода на съответните заинтересовани лица.

49 Следва също, че тълкуване на член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38, съгласно което гражданин на трета държава би могъл да се позове на правото по тази разпоредба, ако съпругът му, гражданин на Съюза, пребивава в приемащата държава членка в съответствие с член 7, параграф 1 от Директива 2004/38 не до датата на започване на процедурата по развода, а до тази на претърпяното домашно насилие, би противоречало на буквалното, систематичното и телеологичното тълкуване на член 13, параграф 2 от Директива 2004/38.

50 В този смисъл, когато, също като в главното производство, гражданин на трета държава по време на брака си е претърпял домашно насилие от гражданин на Съюза, с когото се е развел, последният трябва съгласно член 7, параграф 1 от Директива 2004/38 да е пребивавал в приемащата държава членка до датата на започване на процедурата по развод, за да има основание гражданинът на трета държава да се позове на член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от същата директива.

51 С оглед на изложеното на първия въпрос следва да се отговори, че член 13, параграф 2, първа алинея, буква в) от Директива 2004/38 трябва да се тълкува в смисъл, че гражданин на трета държава, разведен с причинил му домашно насилие по време на брака гражданин на Съюза, не може да запази правото си на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба, когато процедурата по развода е започнала след отпътуването от тази държава членка на съпруга, гражданин на Съюза.

По четвъртия въпрос

52 С четвъртия си въпрос, който следва да се разгледа на второ място, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 12 от Регламент № 1612/68 трябва да се тълкува в смисъл, че дете и родителят, гражданин на трета държава, на когото единствено е предоставено упражняването на родителските права по отношение на това дете, имат право на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба в случай като разглеждания в главното производство, при който другият родител е гражданин на Съюза и е работил в тази държава членка, но е преустановил пребиваването си там, преди детето да е започнало училищното си образование.

53 Съгласно член 12 от Регламент № 1612/68 децата на гражданин на държава членка, който е или е бил нает на работа на територията на друга държава членка, се допускат до общото образование в тази държава и до курсовете за производствено и професионално обучение както гражданите на последната държава членка, ако тези деца пребивават на нейна територия.

54 Правото на достъп до образование в приемащата държава членка на децата на работниците мигранти зависи съгласно тази разпоредба от предварителното установяване на въпросното дете в приемащата държава членка, така че децата, установили се в споменатата държава членка в качеството си на членове на семейството на работник мигрант, а също и децата на работник мигрант, които пребивават от раждането си в държавата членка, в която баща му или майка му е или е бил(а) нает(а) на работа, могат да се позоват на такова право в тази държава членка (вж. в този смисъл решение от 23 февруари 2010 г., Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, т. 45).

55 Целта на член 12 от Регламент № 1612/68 в частност е да гарантира, че децата на работник, който е гражданин на държава членка, могат — дори ако последният повече не работи в приемащата държава членка — да започнат и евентуално да завършат училищното си образование в последната държава (решение от 23 февруари 2010 г., Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, т. 51).

56 Всъщност, както е видно от самия текст на член 12 от Регламент № 1612/68, такова право имат не само децата на трудово активните работници мигранти, а и децата на бившите работници мигранти. Следователно правото на децата на равно третиране по отношение на достъпа до образование не зависи от това дали баща им или майка им е запазил качеството си на работник мигрант в приемащата държава членка (вж. в този смисъл решение от 23 февруари 2010 г., Teixeira, C-480/08, EU:C:2010:83, т. 50).

57 Освен това Съдът е приел, че правото, което децата черпят от член 12 от Регламент № 1612/68, не е поставено в зависимост от правото на пребиваване на техните родители в приемащата държава членка, тъй като посочената разпоредба изисква единствено детето да е живяло с родителите си или с един от тях в държава членка, докато поне един от неговите родители пребивава там в качеството на работник (вж. в този смисъл решение от 23 февруари 2010 г., Ibrahim и Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, т. 40).

58 Да се признае в това отношение, че децата на бившите работници мигранти могат да продължат обучението си в приемащата държава членка, макар техните родители вече да не пребивават там, означава да им се признае право на пребиваване, което е независимо от предоставеното на техните родители и се основава на посочения член 12 (решение от 23 февруари 2010 г., Ibrahim и Secretary of State for the Home Department, C-310/08, EU:C:2010:80, т. 41).

59 В този смисъл от съдебната практика следва, че за да може дете да се ползва от правото по посочената разпоредба, член 12 от Регламент № 1612/68 не изисква родителят, бивш работник мигрант, все още да пребивава в приемащата държава членка към датата, на която детето е започнало училище или обучение, нито да продължава да пребивава на територията на споменатата държава членка по време на учебните години или на курсовете на обучение.

60 В случая от акта за преюдициално запитване следва, че KA, съпруг на жалбоподателката в главното производство, пребивава в Обединеното кралство като работник или самостоятелно заето лице от момента на пристигането на съпружеската двойка в тази държава членка до отпътуването си от Обединеното кралство, т.е. през целия период март 2004 г.—декември 2006 г.

61 От акта за преюдициално запитване също следва, че дъщерите на двамата съпрузи — MA и IA, са родени в Обединеното кралство и че живеят в тази държава членка от раждането си.

62 В този смисъл в качеството си на деца на бивш работник мигрант, пребиваващи от раждането си в държавата членка, в която баща им е работил, MA и IA отговарят на необходимите условия, за да се позоват на член 12 от Регламент № 1612/68.

63 Ето защо при обстоятелства като разглежданите в главното производство дете на бивш работник мигрант, което от раждането си пребивава в приемащата държава членка, има, от една страна, право да започне или да продължи там обучението си на основание член 12 от Регламент № 1612/68 и от друга страна, произтичащо от същата разпоредба право на пребиваване. Пребиваването в споменатата държава членка на родителя, бивш работник мигрант, към датата, на която детето е започнало училищното си образование, няма каквото и да било значение в това отношение.

64 Накрая, съгласно практиката на Съда правото на достъп до образование включва самостоятелно право на пребиваване на детето на работник мигрант или на бивш работник мигрант, когато това дете желае да продължи обучението си в приемащата държава членка, както и съответстващо право на пребиваване в полза на родителя, който в действителност упражнява родителските права по отношение на това дете (решение от 13 юни 2013 г., Hadj Ahmed, C-45/12, EU:C:2013:390, т. 46).

65 Всъщност в случаи като този в главното производство, при които децата имат право да продължат училищното си образование в приемащата държава членка на основание член 12 от Регламент № 1612/68, докато родителят, на който е предоставено упражняването на родителските права по отношение на тях, е изложен на риск да изгуби своето право на пребиваване, отказът да се разреши на този родител да остане в приемащата държава членка за периода на училищното образование на децата, би могъл да ги лиши от признато им от законодателя на Съюза право (вж. в този смисъл решение от 17 септември 2002 г., Baumbast и R, C-413/99, EU:C:2002:493, т. 71).

66 В случая от акта за преюдициално запитване следва, че упражняването на родителските права по отношение на децата е предоставено единствено на NA.

67 Следователно като родител, който действително упражнява родителските права по отношение на MA и IA, NA също се ползва от право на пребиваване на основание член 12 от Регламент № 1612/68.

68 С оглед на изложените съображения на четвъртия въпрос следва да се отговори, че член 12 от Регламент № 1612/68 трябва да се тълкува в смисъл, че дете и родителят, гражданин на трета държава, на когото единствен е предоставено упражняването на родителските права по отношение на това дете, имат право на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба в случай като разглеждания в главното производство, при който другият родител е гражданин на Съюза и е работил в тази държава членка, но е преустановил пребиваването си там, преди детето да е започнало училищното си образование.

По втория и третия въпрос

69 С втория и третия си въпрос, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали членове 20 и/или 21 ДФЕС трябва да се тълкуват в смисъл, че предоставят право на пребиваване в приемащата държава членка както на ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза, който от раждането си пребивава в тази държава членка, без да е неин гражданин, така и на родителя, гражданин на трета държава, на когото единствен е предоставено упражняването на родителските права по отношение на споменатото ненавършило пълнолетие дете, когато съответните заинтересовани лица имат право на пребиваване в споменатата държава членка на основание националното или международното право.

70 Най-напред следва да се напомни постоянната практика на Съда, съгласно която член 20 ДФЕС предоставя статут на гражданин на Съюза на всяко лице, което притежава гражданство на държава членка, като този статут е предвиден да бъде основният статут на гражданите на държавите членки (вж. решения от 20 септември 2001 г., Grzelczyk, C-184/99, EU:C:2001:458, т. 31 и от 8 март 2011 г., Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, т. 41 и цитираната съдебна практика).

71 Въз основа на това Съдът вече е постановил, че член 20 ДФЕС не допуска национални мерки, които водят до лишаване на гражданите на Съюза от възможността действително да се ползват от най-съществената част от правата, които статутът им на граждани на Съюза им предоставя (решение от 8 март 2011 г., Ruiz Zambrano, C-34/09, EU:C:2011:124, т. 42).

72 Критерият за лишаване от най-съществената част от правата, които предоставя статутът на гражданин на Съюза, е твърде особен, в смисъл че се отнася до положения, при които, въпреки че не се прилагат разпоредбите на вторичното право относно правото на пребиваване на гражданите на трети държави, по изключение е недопустимо да се откаже право на пребиваване на гражданин на трета държава, член на семейството на гражданин на Съюза, тъй като би се накърнило полезното действие на притежаваното от последния гражданство на Съюза, ако вследствие на такъв отказ този гражданин би бил фактически принуден да напусне територията не само на държавата членка, на която е гражданин, но и на Съюза като цяло, лишавайки го от възможността действително да упражнява най-съществената част от правата, които му предоставя този статут (решение от 15 ноември 2011 г., Dereci и др., C-256/11, EU:C:2011:734, т. 66 и 67).

73 В случаи като разглежданията в главното производство най-напред следва да се има предвид, както бе констатирано в точка 68 от настоящото решение, че жалбоподателката в главното производство и дъщерите ѝ имат право на пребиваване в Обединеното кралство на основание член 12 от Регламент № 1612/68.

74 Следователно първото условие, за да може да се претендира право на пребиваване в приемащата държава членка на основание член 20 ДФЕС съгласно тълкуването на Съда в решение от 8 март 2011 г., Ruiz Zambrano (C-34/09, EU:C:2011:124), а именно заинтересованото лице да няма право на пребиваване в тази държава членка на основание вторичното право на Съюза, в случая не е изпълнено.

75 Що се отнася до член 21 ДФЕС, трябва да се напомни, че той признава правото на всеки гражданин на Съюза да пребивава на територията на държавите членки „при спазване на ограниченията и условията, предвидени в Договорите, и на мерките, приети за тяхното осъществяване“.

76 В частност такива ограничения и условия са предвидени в член 7, параграф 1 от Директива 2004/38, сред които по-специално е гражданите на Съюза да притежават достатъчно средства за себе си и за членовете на семейството си, за да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане на приемащата държава членка през времето си на пребиваване, и да притежават пълно здравно застрахователно покритие по смисъла на член 7, параграф 1, буква б) от същата директива.

77 В това отношение Съдът вече е приел, че изразът „притежават“ достатъчно средства, използван в тази разпоредба, трябва да се тълкува в смисъл, че е достатъчно гражданите на Съюза да имат такива средства на свое разположение и че не се поставят каквито и да било изисквания относно произхода на средствата, които могат да са предоставени в частност от гражданина на трета държава (решение от 16 юли 2015 г., Singh и др., C-218/14, EU:C:2015:476, т. 74).

78 Следователно, ако отговарят на определените от директивата условия, и по-специално на тези по член 7, параграф 1 от нея, независимо дали лично, или посредством майка си, което обстоятелство запитващата юрисдикция следва да провери, MA и IA могат като германски гражданки да се ползват от право на пребиваване в Обединеното кралство на основание член 21 ДФЕС и Директива 2004/38.

79 Накрая, Съдът е приел, че член 21 ДФЕС и Директива 2004/38 предоставят право на пребиваване в приемащата държава членка на ненавършило пълнолетие дете, което е гражданин на друга държава членка и отговаря на условията по член 7, параграф 1, буква б) от тази директива, като същите разпоредби позволяват на родителя, който действително упражнява родителските права по отношение на този гражданин, да пребивава с него в приемащата държава членка (вж. решение от 10 октомври 2013 г., Alokpa и Moudoulou, C-86/12, EU:C:2013:645, т. 29).

80 Всъщност Съдът е констатирал, че ако на родителя, гражданин на държава членка или на трета държава, който действително упражнява родителските права по отношение на ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза, на когото член 21 ДФЕС и Директива 2004/38 признават право на пребиваване, не бъде позволено да пребивава с този гражданин на Съюза в приемащата държава членка, това напълно би лишило от полезно действие правото на пребиваване на гражданина на Съюза, като се има предвид, че упражняването на правото на пребиваване от малко дете винаги предполага това дете да бъде придружавано от лицето, което действително упражнява родителските права по отношение на него, и съответно това лице да може да живее с него в приемащата държава членка по време на пребиваването му (вж. решения от 19 октомври 2004 г., Zhu и Chen, C-200/02, EU:C:2004:639, т. 45 и от 10 октомври 2013 г., Alokpa и Moudoulou, C-86/12,EU:C:2013:645, т. 28).

81 С оглед на изложеното на втория и третия въпрос следва да се отговори така:

— Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не предоставя право на пребиваване в приемащата държава членка нито на ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза, който от раждането си пребивава в тази държава членка, без да е неин гражданин, нито на родителя, гражданин на трета държава, на когото единствен е предоставено упражняването на родителските права по отношение на споменатото ненавършило пълнолетие дете, когато същите имат право на пребиваване в тази държава членка на основание разпоредба от вторичното законодателство на Съюза.

— Член 21 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че предоставя на споменатия ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза право на пребиваване в приемащата държава членка, ако отговаря на условията по член 7, параграф 1 от Директива 2004/38, което обстоятелство запитващата юрисдикция следва да провери. В случай че това е така, същата разпоредба позволява на родителя, който действително упражнява родителските права по отношение на този гражданин на Съюза, да пребивава с него в приемащата държава членка.

По съдебните разноски

82 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

1) Член 13, параграф 2 от Директива 2004/38/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година относно правото на граждани на Съюза и на членове на техните семейства да се движат и да пребивават свободно на територията на държавите членки, за изменение на Регламент (ЕИО) № 1612/68 и отменяща директиви 64/221/ЕИО, 68/360/ЕИО, 72/194/ЕИО, 73/148/ЕИО, 75/34/ЕИО, 75/35/ЕИО, 90/364/ЕИО, 90/365/ЕИО и 93/96/ЕИО трябва да се тълкува в смисъл, че гражданин на трета

държава, разведен с причинил му домашно насилие по време на брака гражданин на Съюза, не може да запази правото си на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба, когато процедурата по развода е започнала след отпътуването от тази държава членка на съпруга, гражданин на Съюза.

2) **Член 12 от Регламент (ЕИО) № 1612/68 на Съвета от 15 октомври 1968 година относно свободното движение на работници в Общността трябва да се тълкува в смисъл, че дете и родителят, гражданин на трета държава, на когото единствен е предоставено упражняването на родителските права по отношение на това дете, имат право на пребиваване в приемащата държава членка на основание тази разпоредба в случай като разглеждания в главното производство, при който другият родител е гражданин на Съюза и е работил в тази държава членка, но е преустановил пребиваването си там, преди детето да е започнало училищното си образование.**

3) **Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не предоставя право на пребиваване в приемащата държава членка нито на ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза, който от раждането си пребивава в тази държава членка, без да е неин гражданин, нито на родителя, гражданин на трета държава, на когото единствен е предоставено упражняването на родителските права по отношение на споменатото ненавършило пълнолетие дете, когато същите имат право на пребиваване в тази държава членка на основание разпоредба от вторичното законодателство на Съюза.**

Член 21 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че предоставя на споменатия ненавършил пълнолетие гражданин на Съюза право на пребиваване в приемащата държава членка, ако отговаря на условията по член 7, параграф 1 от Директива 2004/38, което обстоятелство запитващата юрисдикция следва да провери. В случай че това е така, същата разпоредба позволява на родителя, който действително упражнява родителските права по отношение на този гражданин на Съюза, да пребивава с него в приемащата държава членка.

Подписи